

4. Скульптура та живопис Київської Русі [електронний ресурс].
Посилання:
<https://pidru4niki.com/17440804/kulturologiya/skulptura>
5. Шабанова, Ю.О., Тарасова, Н.Ю., Дичковська, О.Я. Історія української культури: Навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання. – Дніпропетровськ, 2012. – 141 с.

Будз В. П.

*кандидат філософських наук, доцент,
докторант кафедри філософії*

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Гоян І. М.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної психології*

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ПРИНЦИПИ САМООРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство – це один із вагомих чинників самореалізації людини та її екзистенційного потенціалу. Тільки живучи в розвинутому громадянському суспільстві можна вільно відстоювати права людини, власні громадянські права та свободу самовизначення. Часто представники корумпованої державної влади можуть мати такі егоїстичні та меркантильні пріоритети, які не співпадають з мріями, сподіваннями та соціальними очікуваннями більшості громадян. У цьому випадку громадянське суспільство може вважатися альтернативою до корумпованої державної влади та може солідарними зусиллями протистояти її тиску.

Відтак розвинуте громадянське суспільство – це надійний фундамент захисту індивідуальних, громадянських та

національних інтересів від зазіхань корумпованої влади на національні цінності, особисту та національну гідність, соціальну справедливість. При цьому слід зазначити, що в некорумпованому та соціально-справедливому суспільстві інститути громадянського суспільства споріднюються з інститутами держави.

В той же час громадянське суспільство не виникає спонтанно. Воно не самоорганізовується якимось несподіваним чином на основі об'єктивних чинників, які діють самі по собі. Виникнення та формування громадянського суспільства пов'язане тільки із суб'єктивними чинниками, які є залежними від людини та її здібностей. Тому для розвитку громадянського суспільства його членам слід активно впроваджувати конструктивні принципи його самоорганізації. Пошук таких принципів формування громадянського суспільства, зокрема в Україні є актуальним та важливим теоретичним і практичним завданням у сфері соціальної філософії. Тому системне дослідження принципів самоорганізації громадянського суспільства в Україні є метою цього дослідження.

Одним із вихідних принципів самоорганізації громадянського суспільства в Україні є, на наш погляд, ***принцип активної громадянської позиції***, який передбачає відповідальність за стан справ у державі. Тобто громадянське суспільство – це не ініціатива держави, а самих свідомих громадян, які прийняли рішення розв'язувати ті чи інші соціальні проблеми через свою власну активну участь та громадянську позицію. У цьому аспекті, наприклад, А. Карась вважає, що «громадянське суспільство – це сукупність свідомих та активних громадян з високими моральними нормами і громадською відповідальністю» [5, с. 427]. Дійсно, якщо в державі відсутні такі свідомі та моральні громадяни, то відповідно інститути громадянського суспільства не здатні розвиватись, а державна влада тяжіє в такому випадку до авторитаризму та тоталітаризму. Тільки активна та моральна особистість може бути «двигуном» розвитку громадянського суспільства.

До принципів самоорганізації громадянського суспільства в Україні також, на наш погляд, можна віднести ***принцип створення українських аксіологічних пріоритетів***, який ґрунтується на ієрархії певних цінностей. Але такі цінності

повинні бути не схематичними, а екзистенційними, тобто вони мали б стосуватися не етичної теорії, а історії українського народу. Це повинні бути своєрідні історично-екзистенційні цінності, ті, які відстоювались впродовж всієї української історії, та на основі яких приймаються важливі рішення. У цьому контексті слід мати на увазі, що «...фундаментальною аксіологічною передумовою, на основі якої приймається те чи інше рішення є *система референтних цінностей...*» [6, с. 69]. Якщо ж враховувати той факт, що цінності мають історичне та психологічне походження, тобто, що «цінності безпосередньо пов'язані з потребами людини, з потребами її життя, з історичними обставинами» [3, с. 133], то в українців як народу, який має дуже довготривалу історію мала б скластися певна система референтних історичних цінностей. Зокрема, наприклад, з точки зору Г. Будз, «якщо брати до уваги ті цінності, до яких прагнув український народ впродовж своєї історії, то ними є свобода, незалежність, гідність, справедливість...» [2, с. 37]. Крім того слід звернути увагу на те, що українці «...зберегли на основі історичної пам'яті свою історичну ідентичність, зокрема культуру, мову, територію, національні солідарні почуття...» [4, с. 22], а це свідчить про «...перспективи українців як нації, яка здатна самостійно, демократично і солідарно вирішувати всі складні проблеми, проявляючи героїзм і самопожертву та одночасно зберігаючи при цьому гуманізм, людську гідність, честь, патріотизм, свободу і незалежність. Ці цінності слід вважати основними аксіологічними складовими історичної пам'яті українців» [4, с. 22]. З нашої точки зору, ці історичні цінності українського народу – це якраз цінності громадянського суспільства, до яких прагнуть українці впродовж своєї історії. Зокрема важливою історичною цінністю українців є свобода, яка співпадає з основою цінністю громадянського суспільства, яке, на думку А. Карася «...складається як простір здійснення свободи» [5, с. 427].

Саме через своє надмірне прагнення до свободи українці схильні навіть до анархізму в державній поведінці, оскільки держава в більшості українців переважно асоціюється з корупцією, примусом та обмеженням свободи, обмеженням гідності та соціальною несправедливістю. Тому українці, керуючись цінністю свободи здатні протистояти корумпованій

державній владі, намагаючись реалізувати аксіологічні ідеали громадянського суспільства. Така закономірність простежується на прикладі українських революцій ХХІ століття – Помаранчевої (2004–2005 рр.) та Революції Гідності (2013–2014 рр.). Основними причинами цих революцій були аксіологічні пріоритети – прагнення українців до свободи, особистої і національної гідності та соціальної справедливості.

Спільноти будь-якого типу формуються на основі *соціальних очікувань*. Тому ми виділяємо такий важливий принцип самоорганізації громадянського суспільства в Україні як *принцип створення позитивних соціальних очікувань*. Орієнтуючись на позитивні соціальні очікування інститути громадянського суспільства могли б залучати велику кількість громадян у вирішення нагальних індивідуальних, групових, локальних та національних проблем.

З іншого боку спільноти будь-якого тип ґрунтуються також на основі *соціальних почуттів*. Тому формування громадянського суспільства мало б відбуватись на основі *принципу продукування солідарних соціальних почуттів*, які могли б об'єднувати громадян. В такому аспекті для становлення громадянського суспільства в Україні потрібна, на наш погляд, солідарність українських громадян. В такому аспекті слухними є міркування, в яких стверджується, що «...для єдності українського народу у майбутньому і на теперішньому етапі історії необхідне посилення тенденцій солідарності...» [1, с. 62], а «...солідарність, єдність народу ґрунтується на усвідомленні культурної та історичної ідентичності» [1, с. 75]. Тобто «у футурологічному сенсі національна єдність повинна ґрунтуватися на почутті солідарного зв'язку з минулими поколіннями українців...» [1, с. 95]. У такому ракурсі, дійсно, без солідарності, без солідарних зусиль будувати будь-яку спільноту важко, бо, наприклад, та чи інша спільнота «...ґрунтується на довірі, солідарності... спільній справі» [5, с. 321].

На соціальні почуття як важливі складові громадянського суспільства звертає увагу А. Карась. Дослідник вважає, що громадянська спільнота поєднає «...комунікативну згоду серед представників споріднених груп, або *солідарність*, оскільки людина-громадянин і людина як член спільної держави належать до різноманітних груп, соціальних верств, інституцій та

народностей... *злагоду* між самими групами та спільнотами, що так само є важлива для збереження органічності державного утворення» [5, с. 23]. При цьому «...солідарність – це такий стан взаємодії між людьми, в якому виникає злагоджене розуміння й сприйняття світу без насильства» [5, с. 421]. У цьому контексті А. Карась розглядає громадянське суспільство як систему «...горизонтальних зв'язків між індивідами, які створюють солідарні й субсидіарні норми суспільної дійсності, що є підставою антикорупційної ідентифікації населення і перетворення його на свідомих громадян» [5, с. 426]. В такому аспекті солідарні соціальні почуття є важливим структурним елементом самоорганізації громадянського суспільства.

В цілому, як бачимо із вище сформульованих міркувань, становлення громадянського суспільства в Україні мало б ґрунтуватися на таких принципах: 1) **принципі активної громадянської позиції**, який засновується на ідеї моральної відповідальності за стан справ у суспільстві; 2) **принципі створення українських аксіологічних пріоритетів**, засадою якого є ієрархія певних історичних цінностей, зокрема свободи, соціальної справедливості; 3) **принципі створення позитивних соціальних очікувань**, які дають людині сподівання на безпеку, *співпрацю*, взаємодопомогу; 4) **принципі продукування солідарних соціальних почуттів**, серед яких вагоме значення має солідарність, довіра, *злагода* громадян.

Список літератури:

1. Будз В. П. *Соціально-філософські погляди М. Грушевського: футурологічний аспект*: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. 160 с.
2. Будз Г. І. Вплив української ментальності на формування структурних особливостей української філософії. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2016. Вип. № 20. С. 33–42.
3. Гоян І. М., Будз А. В. Екзистенційне та психологічне походження цінностей. *Перспективні напрямки наукових досліджень. Збірник наукових матеріалів LV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*. 24 листопада 2020 р. м. Львів. Частина 1. С. 133–135.

4. Гоян І. М., Будз В. П. Аксиологічний вимір історичної пам'яті українців. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 1 (119). 2015. С. 19–23. (Філософія. Політологія).
5. Карась А. Ф. *Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неklasичних інтерпретаціях*: монографія. Київ, Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 520 с.
6. Hoian I. M. Axiological Aspects of Moral and Legal Decision-Making. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2019. № 16. P. 66–77. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i16.187572>

Крошена С. Д.
студентка II курсу
історико-філософського факультету
Науковий керівник: Родян М. В.
старший викладач кафедри культурології
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ТЕАТРУ УКРАЇНСЬКИХ КОРИФЕЇВ: ПЕРСОНАЛІЯ М. КРОПИВНИЦЬКОГО

Театр корифеїв – це трупа, яка була заснована у 1881 р. найяскравішим представником цієї течії – Марком Лукичем Кропивницьким. У цьому колективі брали участь майбутні зірки української сцени: брати Тобілевичі та М. Заньковецька. 27 жовтня відкрився перший сезон легендарною драмою – «Наталка Полтавка». Також відомими учасниками молодого колективу стали: Д. Гайдамака, Л. Ліницька, Г. Борисоглібська та інші. Через різні погляди на акторську гру та театральне дійство, в цілому, театр розбився на три трупи – Саксаганського, Кропивницького та Садовського. Інколи ці трупи об'єднувалися та показували сильні вистави. Ці пересувні театри відрізнялися своєю талановитістю, хорошою акторською грою. У репертуарі